

Mieli Tėveliai,

Psichikos sveikata – viena iš sudėtinių asmens sveikatos dalių, turbūt pati svarbiausia ir pažeidžiamiausia. Deja, psichikos sveikatos sutrikimai gali pasireikšti jau kūdikystėje. Šios problemos kyla dėl įvairių biologinių, psichologinių, socialinių veiksnių bei jų tarpusavio sąveikos. Tam tikrus neigiamus veiksmus galime koreguoti, pakeisti, sudarydami vaiko raidai palankias sąlygas, pritaikydami ugdymo, bendravimo būdus ir pan. Bendradarbiaudamos šeima ir ugdymo įstaiga turi didelę galią puoselėti vaikų psichinę sveikatą. Šia tema naujienlaiškyje skaitykite:

- ✓ Specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) vaikai ikimokyklinėje įstaigoje
- ✓ Svarbiausias ikimokyklinuko darbas – žaisti

SPECIALIŲJŲ UGDYMO SI POREIKIŲ VAIKAI IKIMOKYKLINĖJE ĮSTAIGOJE

Dar visai neseniai specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP) turintiems vaikams ugdyti buvo taikomas segregacinis (atskyrimo) modelis, t. y. vaikai buvo ugdomi uždaro tipo specializuotose įstaigose. Patirtis parodė, kad toks uždaras, izoliuotas ugdymo modelis nepasiteisina. Todėl šiais laikais pasaulis, o kartu ir Lietuva, pereina prie įtraukiojo ugdymo, kai visi vaikai ugdomi kartu.

Lietuva, kaip ir kitos Europos šalys, yra prisijungusi prie tarptautinių sutarčių, deklaruojančių pagrindines socialines, ekonomines, pilietines ir politines žmogaus teises. Vaikas, kaip ir kiekvienas mūsų visuomenės narys, yra visų žmogaus teisių turėtojas. Vaikų su negalia teisėms yra skirtos Jungtinių Tautų Lygių galimybių neįgaliesiems žmonėms teikimo bendrųjų taisyklių, Salamankos deklaracijos bei Jungtinių Tautų Vaiko teisių konvencijos bei kitų tarptautinių sutarčių ir susitarimų nuostatos. Visi šie dokumentai yra paremti nediskriminavimo principu bei valstybės pozityvių įsipareigojimų prisiėmimo neįgalų vaikų atžvilgiu koncepcija. Jungtinių Tautų Konvencija įpareigoja šalį užtikrinti įtraukiąją visų lygių švietimo sistemą, kuri būtų prieinama neįgaliesiems, o

švietimo paslaugos būtų kokybiškos ir pritaikytos individualiems kiekvieno asmens ugdymosi poreikiams, sudarant sąlygas įgyti nemokamą išsilavinimą bendroje švietimo sistemoje.

Lietuvai pasukus įtraukiojo ugdymo keliu, turime galvoti apie visų vaikų buvimą kartu, siekti užtikrinti jų kokybišką ugdymą (-si) tiek ikimokyklinėse ugdymo įstaigose, tiek bendrojo lavinimo ugdymo įstaigose ir apsaugoti kiekvieną vaiką nuo iškritimo iš švietimo sistemos.

Įtraukiojo ugdymo filosofija yra veiksminga priemonė, padedanti kovoti su diskriminacija ir atskirtimi, kurti toleranciją visuomenėje ir siekti, kad visi jos nariai įgytų išsilavinimą pagal gebėjimus. Jau ne vieni metai tėvai, auginantys vaikus, turinčius specialiųjų ugdymosi poreikių (SUP), vis dažniau pasirenka ugdymą bendrosiose, o ne specializuotose ugdymo įstaigose.

SUP vaikams, jų žmogiškosios reikmės realizuoti reikia papildomos pagalbos, o kartu ir ją užtikrinančių paslaugų. Tokie vaikai gali būti protiškai atsilikę, turėti mokymosi negalių, emocinių ir elgesio sutrikimų, fizinių negalių, turėti klausos ar regos sutrikimų, išsiskirti ypatingais gebėjimais ar talentu.

Nors jau ne vieną dešimtmetį vyksta švietimo reformos ir mūsų visuomenė senokai girdi sąvokas „specialusis ugdymas“, „specialiųjų poreikių mokiny“, „įtraukusis ugdymas“, vis dėlto tokių vaikų ugdymas bendrojo tipo darželiuose bei mokyklose išlieka vienas sudėtingiausių iššūkių. Patirtis liudija, kad visuomenės nuostatos SUP vaikų atžvilgiu keičiasi iš lėto. Neretai dalis ugdymo įstaigų bendruomenės narių mano, kad įtraukiojo ugdymo metu laimi tik SUP vaikai, o kiti vaikai nukenčia, nes jiems skiriama mažiau laiko ir dėmesio.

Tačiau gyvenimas rodo, kad SUP vaikų ugdymasis drauge su kitais vaikais daro teigiamą poveikį visiems – skatina socialinę sanglaudą, didina visuomenės toleranciją skirtybėms. Tai nepaprastai svarbu, – juk mes visi esame skirtingi ir būtina išmokyti toleruoti vieniems kitų individualumą. Vaikai, būdami šalia „kitokio“, mokosi empatijos, tolerancijos, pagarbos, kitų žmogiškųjų vertybių.

Kai vaikai ugdomi drauge, vaikų skirtybės suprantamos kaip norma, jie vienas kitą praturtina tuo, kad yra skirtingi. Kunigas ir poetas Janas Jakubas Tvardovskis yra sakęs: „Jeigu visi būtų panašūs ir visi turėtų tą patį, nebūtume reikalingi vieni kitiems“.

Darželyje, kaip vienoje iš ankstyviausių vaiko socializacijos pakopų, vaikai pradeda mokytis gyventi ir sutarti su skirtingais žmonėmis. Tyrimų rezultatai liudija, kad ikimokyklinio amžiaus vaikai, susidūrę su kitoniškumu, atidžiai stebi, tyrinėja, labai domisi kitokiais vaikais. Jie dar nežino, kas yra kitoniškumas, jiems tai tik individualus atvejis. Ir jeigu suaugusieji, ir tėvai, ir auklėtojai, pasinaudotų šia akimirka ir pateiktų pozityvią informaciją apie „kitokį“ kitą vaiką – ką jis gali, kaip jis stengiasi, ką jis sugeba – ir kartu aptartų kiekvieno iš mūsų turimą savitumą, atkreiptų dėmesį į tai, kad mes visi esame skirtingi, kad turime savo stiprybes ir silpnybes, tikrai lengviau formuotųsi tolerantiškesnis požiūris

į kitą, gal kiek kitokį nei aš, vaiką. Tokios patirties įgiję vaikai vėliau kitoniškumą priims kaip natūralų skirtumą, individualumą, o ne trūkumą. Taip ir SUP vaikai mokomi bendrauti su bendraamžiais, tinkamai elgtis grupėje, žaisti, neišprovokuoti atstūmimo, nepripažinimo ir kitokių negatyvių aplinkinių reakcijų.

Suprantamas tėvų noras, kad jų vaikas augtų sveikas ir laimingas, gautų visa, kas „geriausia“. Todėl dažnai, kai vaikai susiduria su sunkumais, tėvai stengiasi juos kuo greičiau pašalinti, kad tik jų vaikams būtų gerai. Tėvai nesusimąsto, kad toks jų elgesys yra meškos paslauga, nes „gelbėdami“ vaikus nuo sunkumų neleidžia jiems įgyti ypač svarbios patirties – vaikai netenka galimybės pažinti realų pasaulį, mokytis spręsti problemų, išgyventi su tuo susijusius sunkius jausmus, nesimoko su tais jausmais tvarkytis. Taigi viena galimos patirties dalis tarsi „amputuojama“, vaikai auga nepatirdami liūdesio, skausmo, kančios, tarsi šie neegzistuoja. Tokios patirties nebuvimas gali sukelti problemų jau suaugusiųjų gyvenime. Jiems gali būti sunku suprasti tiek save, tiek kitą žmogų.

Kodėl tėvai nerimauja, kai šalia jų vaikų bendroje grupėje ar klasėje yra SUP vaikų? Dažniausiai tėvai kalba apie sumažėjusį vaikų saugumą, baiminasi, kad nukentės ugdymo kokybė, kad vaikai išmoks netinkamo elgesio, kad buvimas grupėje bus mažiau komfortiškas.

Negalima nesutikti su tuo, kad SUP vaikų buvimas grupėje, ypač adaptaciniu laikotarpiu, gali sukelti tam tikrų sunkumų dėl, pavyzdžiui, SUP vaikų netinkamo, kartais agresyvaus, triukšmingo ar neprognozuojamo elgesio. Išgirdę apie tai iš savo vaikų ar pedagogų tėvai kartais imasi taisyti situaciją netinkamais būdais: pradeda „auklėti“ tą vaiką, jo tėvus, siekia pašalinti „nepatogų“ vaiką iš grupės, grasina pedagogams ir administracijai skundais į aukštesnes instancijas ir pan. Tokie veiksmai paprastai didina įtampą tarp tėvų, pedagogų ir vaikų, kartu dar labiau pablogina vaikų tarpusavio santykius ir elgesį.

Kaip pasielgti? Kaip nepakenkti savo ir kitų vaikų gerovei? Svarbiausia nesielti impulsyviai, neskubėti imtis aktyvių, neapgalvotų, drastiškų veiksmų, nekelti ultimatumų ir pan. Visų pirma



reikia geranoriškai pasikalbėti su pedagogais, administracija, Vaiko gerovės komisijos nariais, tėvais, stengtis geriau pažinti, suprasti problemą ir pirmiausia ieškoti sprendimo galimybių vietos bendruomenėje.

Kiekvienoje ugdymo įstaigoje veikiančios Vaiko gerovės komisijos paskirtis – organizuoti ir koordinuoti švietimo pagalbos teikimą, kurti saugią ir palankią vaiko ugdymo aplinką, atlikti vaiko specialiųjų ugdymosi poreikių pirminį įvertinimą. Ugdymo įstaigos Vaiko gerovės komisija, esanti arčiausiai vaiko, analizuoja vaikų ugdymosi poreikius, problemas ir jų priežastis, nustato švietimo pagalbos priemonių prioritetus, kryptis, teikimo formą, analizuoja teikiamos švietimo pagalbos veiksmingumą, koreguoja švietimo pagalbos priemonių teikimą, prireikus kreipiasi į kitas švietimo pagalbą teikiančias institucijas.

Ypač svarbu suprasti, kad kartais kliūtis, trukdančias bendram sugyvenimui, nėra lengva pašalinti, tam reikia laiko, kantrybės ir tarpusavio bendradarbiavimo. Sprendžiant sunkumus,

nesutarimus grupėse reikėtų laikytis dalykiško bendravimo, konstruktyvių sprendimų paieškos, o ne konfrontuoti ir siekti „laimėti“ bet kokia kaina (neretai ta „kaina“ – siekimas pašalinti SUP vaiką iš grupės).

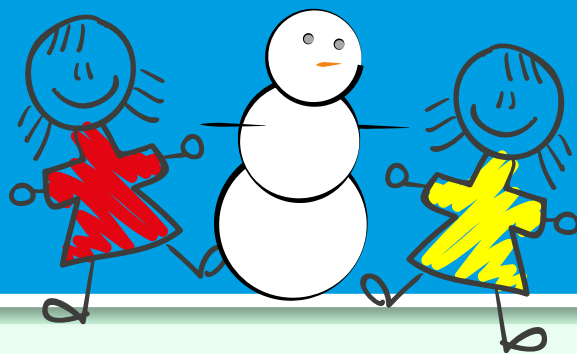
Pravartu turėti galvoje ir tai, kad mūsų vaikai mus stebi ir mėgdžioja, netinkamai spęsdami sudėtingas gyvenimo situacijas mes tampame netinkamo elgesio modeliu savo pačių vaikams.

Taip pat nederėtų pamiršti, kad įtraukusis ugdymas yra reglamentuotas tarptautiniais susitarimais ir Lietuvos Respublikos švietimo įstatymu, todėl SUP vaikai turi teisę ugdytis bendrosiose grupėse kartu su kitais vaikais. Tik taip mes galime įgyvendinti įtraukiojo ugdymo prioritetus, siekti svarbiausių šiuolaikinio švietimo tikslų, taikliai įvardytų UNESCO dokumentuose – tai mokymasis gyventi kartu, mokymasis žinoti, mokymasis veikti ir mokymasis būti.

Vilniaus miesto psichologinės-pedagoginės
tarnybos
Direktorė (psichologė) Roma Vida Pivorienė ir
psichologė Liucyna Narkevič-Skurko



SVARBIAUSIAS IKIMOKYKLINUKO DARBAS – ŽAISTI



Įsivaizduokite, kad leidžiate laisvą popietę namie su ikimokyklinuku. Kol gaminatė vakarienę, jis spalvina knygelę, tada pasiima konstruktorių ir pagal instrukciją sudėlioja mašinytę. Jums baigus ruošą išsitraukiate lavinamąjį stalo žaidimą, vėliau einate į kiemą kartu paspardyti kamuolio. Grįžę namo leidžiate vaikui pusvalandį pažaisti kompiuteriu. Jei kas Jūsų paklaustų, ką vaikas veikė visą popietę, greičiausiai atsakytumėte, kad jis visą laiką žaidė. Iš tiesų nė vienos iš išvardytų veiklų negalima laikyti tikru žaidimu.

Rodos, visi suaugusieji sutinka, kad ikimokyklinio amžiaus vaikui žaisti natūralu ir būtina. Ši nuostata net įtvirtinta oficialiais dokumentais: JTO Vaiko teisių konvencijoje, kurią 1996 m. ratifikavo Lietuva, užtikrinama vaiko teisė į žaidimus. Tačiau mūsų kasdienėje kalboje sąvoka „žaidimas“ vartojama itin plačiai: kalbant apie sportinius, kompiuterinius žaidimus, taip pat įvairią mokomąją-žaidybines veiklas, kuriai paprastai vadovauja suaugusieji arba naudojama struktūruota mokomoji medžiaga, bei apie bet kokią veiklą su žaislais. Tačiau raidos psichologijoje sąvoka „žaidimas“ paprastai vartojama kur kas siauriau: kalbama apie laisvą vaidmeninį žaidimą, dar vadinamą vaizduote paremtu žaidimu, žaidimu, kai vaikai kažkuo apsimeta (angl. „pretend play“). „Žaidžiam, kad aš pasiklydau dykumoje, o tu mane išgelbėsi“, – siūlo šešiametis. „Gera, o šita kėdė bus gelbėjimo sraigtasparnis“, – sutinka draugas. Ir žaidimas prasideda.

Yra kelios svarbiausios laisvo žaidimo ypatybės, kurias, remdamasis psichologijos klasiko Levo Vygotskio idėjomis, pateikė šiuolaikinis žaidimo tyrinėtojas Peter Grey. Žaidimas neturi galutinio tikslo, žaidimo veikla užsiimama pačiam taip pasirinkus, savo noru, žaidime procesas yra svarbesnis nei rezultatas. Žaidimas visuomet turi struktūrą, taisykles, tačiau jos nėra realybės padiktuotos ar apibrėžtos, o kyla iš pačių žaidžiančiųjų psichikos ir

žaidimo metu gali laisvai kisti, jei tik visi dalyviai su tuo sutinka. Žaidimas visuomet apima vaizduotę, fantaziją, realybė žaidime tarsi „pastumiama“ į šoną, o žaidžiantieji paprastai yra aktyvūs, budrūs, susikaupę, bet ne įsitemę. Nuostabu tai, kad vaikai gali žaisti (o dažnai ir žaidžia!) aplinkiniams to net neįtariant. Žaidimas gali vykti vaiko viduje, o žaislai žaidimui nėra nei būtini, nei pakankami. Vaikas gali žaisti ir vienas, tačiau įdomiausi ir labiausiai įtraukiantys žaidimai išsivysto žaidžiant keliems panašaus amžiaus vaikams. Jei vaikai pakviečia į savo žaidimą suaugusįjį, jam reikėtų susilaikyti nuo mokymo, klausinėjimo ir nurodinėjimo, ką ir kaip daryti – žaidime suaugęs tėra tik svečias.

Būtent laisvą vaidmeninį žaidimą raidos psichologai laiko esmine ir nepakeičiama ikimokyklinio amžiaus vaikų veikla, kuri ypač svarbi jų pažintinei, emocinei ir socialinei raidai. Vaikams žaidžiant sukuriama natūralios mokymosi galimybė, kurias labai sunku ar net neįmanoma pasiekti specialia ugdomoja veikla. Tam yra neurologinis pagrindas – kadangi žaidimo metu kartu aktyvuojamos emocijos, mąstymas, kalba, pojūčiai, motorika, smegenyse susidaro papildomi ryšiai tarp už skirtingas sritis atsakingų neuronų. Ne mažiau svarbu ir tai, kad žaisdami vaikai visada yra motyvuoti, įsitraukę, nes pačių sugalvotas žaidimas jiems yra prasmingas, o suaugusiojo pasiūlytos veiklos prasmė ikimokyklinukui dažnai gali būti neaiški. Trumpai apžvelkime, kokius gebėjimus ir kompetencijas ikimokyklinukai vysto laisvai žaisdami.



Pažintinė raida. Žaidžiant būtina sutelkti ir išlaikyti dėmesį, išlaikyti atmintyje žaidimo taisykles ir visų žaidžiančiųjų vaidmenis, planuoti tolesnius veiksmus ir priimti greitus sprendimus bei ieškoti išeičių daugybėje nuolat išylančių sunkumų. Visa tai – aukštesniojo lygio pažintiniai gebėjimai, siejami su kaktine smegenų žievės sritimi, kurios



vystymosi šuois stebimas apie penktus–šeštus gyvenimo metus – būtent tada, kai vaikai žaidžia aktyviausiai. Tyrimai rodo, kad vaikai, kurie daug ir kokybiškai žaidžia (t. y. išrutulioja sudėtingus žaidimo scenarijus) pasižymi geriau išlavintomis dėmesio, atminties, mąstymo funkcijomis.

 Emocijų ir elgesio reguliacija. Levo Vygotskio teigimu, žaidimas iš esmės yra pirma vaikų inicijuojama veikla, kurioje vyrauja ne tiesioginis poreikių tenkinimas ir malonumo siekimas, o savęs ribojimas ir savireguliacija. Žaisdami vaikai turi elgtis ne taip, kaip elgtis patogiu ir lengva, o taip, kaip reikalauja žaidimas (pvz., eiti keturiomis žaidžiant šuniukus, kai patogiau būtų eiti dviem kojomis). Žaisdamas savo elgesio reguliacijai vaikas pradeda naudoti vidinę kalbą, kuri, įrodyta, pagerina savireguliacijos gebėjimą.

 Socializacija. Vaikų žaidimas yra komandinis darbas, o žaidžiantys vaikai atitinka visus komandos požymius – turi savus vaidmenis, kartu ieško sprendimų, bendradarbiauja dėl bendro tikslo, kartu kuria taisykles ir jų laikosi. Žaidimo metu išmoka palaukti, laikytis eilės, dalytis atsakomybe, lyderiauti. Prisiimdami įvairius vaidmenis išbando empatiją – ką reiškia „būti kito žmogaus kailyje“ ir vietoje vaikiško egocentrizmo ima atsirasti moralė ir empatiškas elgesys. Svarbu, kad žaisdami vaikai yra lygiavertiškam santykiyje su kitais, dėl to gauna realistišką grįžtamąjį ryšį apie savo elgesį ir turi galimybę jį koreguoti.

 Vaizduotė ir kūrybiškumas. Vaizduotė – svarbiausias kūrybiškumo įrankis, o žaidimas – geriausia vaizduotės treniruotė. Tai, kad žaidimas orientuotas į veiklą, procesą, o ne rezultatą, įgalina vidinę kūrybiškumo motyvaciją.

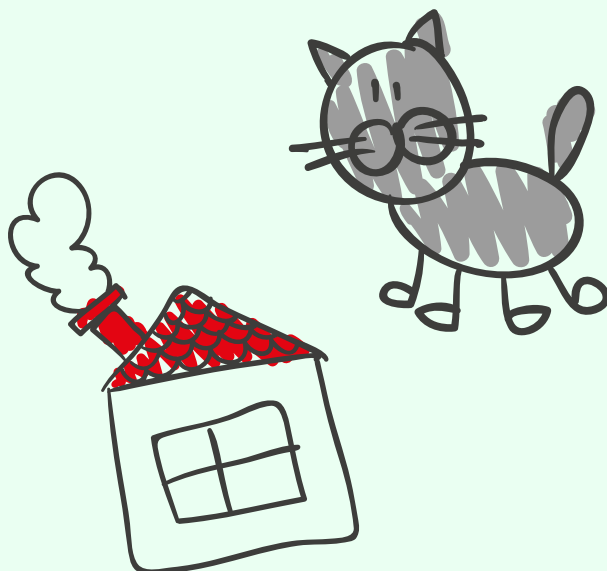
Žaidimas – esminė vaikų veikla, bet ne savaime aiški. Pastaraisiais metais susirūpinta, kad laisvas žaidimas pamažu nyksta iš vaikų gyvenimo – šiandieniniai vaikai vaidmeninius žaidimus žaidžia kur kas rečiau nei jų tėvai vaikystėje. Kad galėtų žaisti, vaikams



reikia laisvo laiko, tinkamos erdvės ir kitų vaikų. Šiandien tėvams užtikrinti šias sąlygas nėra taip lengva: šeimose retai auga keli panašaus amžiaus vaikai, kieme, kur galėtų susitikti kaimynystėje augantys bendraamžiai, žaisti dažnai nesaugu, namuose įtraukiančiomis pramogomis vaikus gundo išmanieji įrenginiai, mums, suaugusiesiems, natūraliau ir lengviau su vaikais užsiimti ugdymu, stalo ar sportiniais žaidimais, nei užsilipus ant stalo plaukti į mūšį kovoti su įsivaizduojamais piratais. Todėl ypatingas vaidmuo tenka vaikų darželiams, kur vaikai, net ir priešmokyklinukai, turėtų turėti pakankamai laiko žaisti. Ne tik dėl to, kad žaidimas yra pagrindinė šio amžiaus vaikų veikla, kurios metu rimtai mokomasi pažinti save, pasaulį ir kitus žmones, bet dėl to, kad žaisdami vaikai jaučiasi laimingiausi. O užaugę taip žaisti tiesiog nebemokame.

Vilniaus miesto psichologinės-pedagoginės tarnybos psichologė dr. Lauryna Rakickienė

Vaiko psichologijos centro psichologė dr. Monika Skėrytė-Kazlauskienė



Polocko g.12-2, Vilnius, LT-01204
Tel. 8 5 271 1244 Mob. 8 652 07020
Faksas +370 5 2711244
El.p. info@vvsb.lt www.vvsb.lt

